

**PREGLED RADOVA POSVEĆENIH POVRTLARSKOJ PROIZVODNJI
OBJAVLJENIH U "POLJOPRIVREDNOJ ZNANSTVENOJ SMOTRI"
OD 1946. DO 1992. GODINE**

Vesna Židovec

Povrtlarski centar, Zagreb
Vegetable Center, Zagreb

SAŽETAK

Cilj je ovog rada dati potpunu bibliografiju radova posvećenih povrtlarskoj proizvodnji objavljenih u "Poljoprivrednoj znanstvenoj smotri - Agriculture Conspectus Scientificus" od 1946. do 1992. godine. U radu je naveden sveobuhvatni spisak vrsta, kultivara i lokalnih populacija povrća na kojima su se vršili pokusi opisani u objavljenim radovima.

UVOD

Rijetki su znanstveni časopisi u Hrvatskoj koji se mogu pohvaliti tako dugim i neprekidnim izlaženjem kao što je "Poljoprivredna znanstvena smotra".

Časopisi koji su joj predhodili bili su: "Viestnik za gospodarstvo i šumarstvo" koji je počeo izlaziti 1887. godine u Križevcima. Ugasio se nakon samo četiri izašla volumena već 1890. godine. Također u Križevcima, od godine 1909 - 1919, neprekidno izlazi "Gospodarska smotra" te obavljuje rezultate znanstvenih istraživanja s područja poljoprivrede, prenosi iskustva iz svijeta, obavještava o novim publikacijama, te savjetuje napredne gospodare kako unaprijediti poljoprivrednu proizvodnju.

U tom periodu, s tematikom iz povrtlarstva, objavljen je mali broj radova. Uglavnom su to samo osvrti na izašle knjige sa savjetima o proizvodnji povrća i drugog bilja ili o konzerviranju i čuvanju povrća. Jedino tekst Milana Novakovića (1911., sv. 3. str. 94 -95) "O hranivosti misirača" govori o vrijednosti misirača uzgojenih u konsocijaciji s kukuruzom za prehranu stoke i ljudi. Spominju se dvije "sorte" - "slavonska bundeva - BESKORKA" s prinosom od 233 mtc/ha i "golema misirača" *Cucurbita maxima* s prinosom od 422 mtc/ha postignutim na Gospodarskom pokušalištu u Križevcima.

Također, vrlo su zanimljiva dva teksta Dr. Mandekića: "Kako treba da bude sjeme za sjetvu?" (1912. sv.2. str. 53-54) i "Kako moramo sijati: omaške ili u redove?" (1913. sv. 1. str. 21-23), koji se više osvrću na sjeme ratarskih kultura, ali donose i povrtlarima korisne savjete.

Dr. Mandekuč preporučuje gospodarima ispitivanje sjemena u "postaji za istraživanje sjemena u Križevcima" i objašnjava na što sve treba dobar gospodar paziti pri nabavi sjemena (čisto od primjesa, zdravo, u trgovini tražiti

garanciju o sorti, poznavati klijavost, težinu, tretiranje sjemena) sa praktičnim savjetima gospodaru kako da to sam provjeri i utvrdi. Zbog skupoći nadničara upućuje gospođare na smanjivanje potreba za radnom snagom i racionalizaciju tada zaostale poljoprivredne proizvodnje, te navodi nedostatke sjetve omaške (različita gustoća usjeva, neujednačenost uvjeta za rast, neujednačenost prinosa, potreba za više sjemena) i prednost sjetve u redove (jednolično raspoređivanje sjemena koje utječe na jednoliko nicanje, razvijanje i zriobu, umanjivanje potrebe za sjemenom).

Godine 1929. u Zagrebu izlazi još jedan broj "Gospodarske smotre", a deset godina kasnije kreće "Poljoprivredna naučna smotra" (1939-1941).

U tom kratkom vremenskom razdoblju, izašao je jedan članak koji se tiče povrtlarstva i to godine 1939. u prvom svesku na str. 66-74 Mihovil Gračanin objavljuje pod naslovom "Novi prilog pitanju utjecaja dušika na razvoj korienova sistema leguminoza" rezultate pokusa sa grahom, graškom i sojom. Odgovorni urednik u to vrijeme bio je Pavao Kvakan.

Za vrijeme drugog svjetskog rata 1941-1944. i dalje izlazi u Zagrebu časopis pod imenom "Poljodjelska znanstvena smotra", a uređuje je Mihovil Gračanin koji tu funkciju obnaša sve do 1952. godine iako smotra 1946. godine ponovo mjenja ime u "Poljoprivredna znanstvena smotra". Od tada izlazi bez prekida pod istim imenom. Objavljuje stručne i znanstvene članke iz svih poljoprivrednih područja.

U ovom seminarskom radu pokušat ću analizirati članke posvećene povrtlarškoj proizvodnji izašle u razdoblju od 1944. do 1992. godine s posebnim osvrtom na citirane sorte povrća. Nekoliko brojeva Smotre nije mi bilo dostupno pa članci objavljeni u njima nisu ovdje obrađeni.

POLJODJELSKA ZNANSTVENA SMOTRA I POLJOPRIVREDNA ZNANSTVENA SMOTRA

Za vrijeme izlaženja "Poljodjelske znanstvene smotre" objavljen je samo jedan znanstveni rad s tematikom iz povrtlarstva. To je rad D. Crnjakovića "Prinos poznavanju kvalitativnih svojstava našeg graha (*Phaseolus vulgaris* L.)" godine 1944. u svesku 8 str. 57-75. Ispitivana su kvalitativna svojstva (postotak i debljina ljuske, te sposobnost raskuhavanja) sorata graha:

Žibek žuti (iz Preloga) - visoki grah; *var. gonospermus*;

Stobak nizki (iz Iudbrega) - *var. oblongus*;

Tetovski macedonac (Zlatar) - visoki grah; *var. compressus*;

Žuti visoki (iz Čakovca) - *var. subcompressus*;

Zabrek visoki (iz Risvice) - *var. elliptus*;

Trešnjevac (iz Risvice) - *var. ellipticus*;

Dan i noć (iz Velike Gorice) - visoki, *var. sphaericus*;

Trešnjevac (iz Virja) - visoki, *var. ellipticus*;

Bielinski (iz Božjkovine) - *var. subcompressus*;
Protektor žuti (iz Božjakovine) - visoki, *var. oblongus*;
Trešnjevac (iz Oroslavlja) - *var. oblongus*;
Trešnjevac (iz Zagreba) - *var. ellipticus*;
Bieli nizki (iz Zagreba) - *var. subcompressus*;
Bieli nizki (iz Vinkovaca) - *var. subcompressus*;
Trešnjevac (iz Crikvenog) - poluisoki, *var. ellipticus*;
Trešnjevac (iz Pakraca) - visoki, *var. ellipticus*;
Voštani sabljaš (iz Pakraca) - visoki, *var. oblongus*;
Crnački kralj (iz Pakraca) - niski, *var. oblongus*;
Sumporasti (iz Ravnika) - poluisoki, *var. sphaericus*;
Crveni trešnjevac (iz Požege) - poluisoki, *var. ellipticus*;

Grah je poŕnjet 1943. sa 10 proba po 10 metara, a primjenjene su metode Vojtčišina, Varszarya, Stranskog i Nikoloffa i ruska metoda Trešnjakova i Ustinove.

Od 38 člana objavljenih u "Poljoprivrednoj znanstvenoj smotri" od 1946. do 1992. godine s tematikom iz povrtlarstva najviše radova odnosi se na istraživanje graha (7), potom slijedi mrkva (6), paprika (5), po četiri reda odnose se na bundeve, grašak i kupusnjače, tri na krastavce, dva na špinat a po jedan na celer, kukuruz šećerac, rajčicu i salatu.

S obzirom da se radi i razmjerno dugom vremenskom razdoblju za vrijeme kojeg su genetika i oplemenjivanje bilja znatno uznapredovali zanimljivo je pratiti sortiment koji su autori imali na raspolaganju.

Vrsta	Sorta (godina objavljivanja članka)
Grah	Zagrebačka rana (1969)
(<i>Phaseolus vulgaris</i>)	Starozagorski (1969)
	Poboljšana indijana (1969)
	Top crop (1972)
	Walo (1972)
	Meteor (1972)
	Caralto (1975)
	Carobel (1975)
	Favorit (1975)
	Fortune NZ-514 (1975)
	Gazelle (1975)
	Jaguar (1975)
	Koralle NZ-495 (1975)
	Marathon O.F. (1975)
	Prelude (1975)
	Prelubel (1975)

Vesna Židovec: Pregled radova posvećenih povrtlarskoj proizvodnji objavljenih u "Poljoprivrednoj znanstvenoj smotri" od 1946. do 1992. godine *Siemenarstvo* 14(97)1-2, str. 261-268

Vrsta	Sorta (godina objavljivanja članka)
	Sanocrop (1975)
	Simplo (1975)
	Simplobel (1975)
	Tempo (1975)
	Tristan nz-1731 (1975)
	Sprite (1975)
	Watex O.F. (1975)
	Wachs goldjuwel (1975)
	Gallatin 50 (1991), (1992)
	Groffy (1992)
	Harvester (1991), (1992)
	Niagara 773 (1991), (1992)
	Blue lake 274 (1991)
	Jasenica (1991)
	Picker (1991)
Mrkva (<i>Daucus carotta</i>)	Chantenay (1967), (1967)
	Braunschweiger (1967), (1967)
	Chantenay rotherzig (1967)
	Chantenay long type (1967)
	Chantenay royal (1967)
	Chantenay red cored (1967)
	Nantes (1967), (1976)
	Nantes extra fruh (1967)
	Nantes verbesserte Elitezucht (1967)
	Nantes extra fruh 39 (1967)
	Nantes express (1967)
	Nantes scarlet (1967), (1977)
	Amsterdam (1967)
	Duga tupa crvena bez srca (1967)
	Long obtuse red without core (1967)
	Bericumer (1967), (1977)
	Butter Karotte (1967)
	Duviška (1967)
	Duga tupa (1975)
	Amager (1977), (1983)
	Nantes 38 (1977), (1983)
	Banta 175 (1977)
	Chantenay 36 (1977)
	Chantenay royal 275 (1977)
	Flakko (1977)
	James half long 102 (1977)
	Nantes duke 370 (1977)
	Nantes imperial 192 (1977)
	Nantes express 20 (1977)
	Nantes kurna 240 (1977)
	Regol 87 (1977)

Vesna Židovec: Pregled radova posvećenih povrtlarskoj proizvodnji objavljenih u "Poljoprivrednoj znanstvenoj smotri" od 1946. do 1992. godine *Siemenarstvo* 14(97)1-2, str. 261-268

Vrsta	Sorta (godina objavljivanja članka)
	Nantes empire (1983) James half long (1983) Cama DP-44 (1983) Joba (1983) Flay (1983)
Paprika (<i>Capsicum annuum</i>)	Džuljunska (1961) Bijela šipka (1961) Limunova šipka (1961) Narančasta šipka (1961) Industrijska paprika (1961) Jabučarka mliječna (1961) Jabučarka zelena (1961) Jabučarka bijela (1961) Jabučarka Bradićeva (1961) Sivrija (1961) Bodislovska (1961) Rapska (1961) Horgoška (1961) Klinkova zelena (1961) Klinkova mliječna (1961) Trešnjevka (1961) Horgoška slatka (1967) Industrijska slatka (1967) Lokošnička industrijska (1967) Mionska (1967) Paprika 379 (1967) Čehoslovačke, bugarske i mađarske sorte (1967)
Grašak (<i>Pisum sativum</i>)	Mali provansalac (1966), (1975) Express alaska (1966), (1975) Zeiners grune Basterd (1966), (1975) Juwel (1966) G1 (1975) Unra (1975) Flora (1990) Palanački G-65 (1990) Kosmaj (1990) Iskra (1990)
Bundeve	<i>Cucurbita pepo</i> L. (1972), (1975), (1975) <i>Cucurbita pepo</i> var. <i>ovifera</i> Bailey (1972) <i>Cucurbita pepo</i> var. <i>patisson</i> Duch. (1975), (1975) <i>Cucurbita pepo</i> var. <i>verrucosa</i> Naud. (1972), (1975) <i>Cucurbita maxima</i> Duch. (1975), (1975) <i>Cucurbita turbaniformis</i> Roemer. (1975), (1975) <i>Cucurbita ficifolia</i> Bouche (1975) <i>Cucurbita moschata</i> Duch. (1975) <i>Lagenaria</i> spp. (1964)

Vesna Židovec: Pregled radova posvećenih povrtlarskoj proizvodnji objavljenih u "Poljoprivrednoj znanstvenoj smotri" od 1946. do 1992. godine *Siemenarstvo* 14(97)1-2, str. 261-268

Vrsta	Sorta (godina objavljivanja članka)
Kupusnjače (<i>Brassicaceae</i>)	<i>Brassica oleracea</i> var. <i>capacita</i> (1961) <i>Brassica oleracea</i> var. <i>gongylodes</i> (1961) <i>Brassica oleracea</i> var. <i>botrytis</i> (1961) <i>Brassica napus</i> (1961)
Kupus (<i>Brassica oleracea</i> var. <i>capitata</i>)	Varaždinski (1969), (1969) Ogulinski (1969), (1969) Cerski (1969), (1969) Braunšvajski (1969), (1969) Enkuizenska slava (1969), (1969)
Krastavci (<i>Cucumis sativus</i>)	Pariški kornišon (1976), (1976) Parifin (Royal Sluis) (1976) Witlo (Sluis & Groot) (1976) Rajnski Kornišon (1976) Levo (1976)
Špinat (<i>Spinacea oleracea</i>)	Nunhem's Huro (1974) Nunhem's Protekta (1974) Selandia 220 (1974) Selandia 516 (1974) Selandia 519 (1974) Amerika 513 (1974) Merkur 290 (1974) Bloomsdale long 517 (1974) Bloomsdale long 276 (1974) Erste Ernte (1974) Diskant 281(1974) Matador 288 (1974) Matador 146 (1974) Matador (1974), (1983) Wiroflay (1974) Haubners NZ D/AZ (1974)
Celer (<i>Apium graveolens</i>)	Non plus ultra (1972) Balder (1972) No 11 (1972) Alabaster Ny mukengard (1972) Alabaster (1972) Giant praque (danska provinijencija) (1972) Praški orijaš (domaća provinijencija) (1972) Magdenburger markt (1972) Volltreferi (1972)
Kukuruz šećerac (<i>Zea mays</i> var. <i>saccharata</i>)	Golden beauty (1985) Silver cross bantam (1985)
Salata (<i>Lactuca sativa</i>)	Joly (1991) Ravel (1991)

Znanstveni djelatnici, koji su objavljivali svoje radove u "Poljoprivrednoj znanstvenoj smotri", rade na različitim znanstvenim područjima. Slijedeća tabela prikazuje nam iz kojeg znanstvenog područja je objavljen rad, na kojoj vrsti, godinu objavljivanja članka i broj ispitivanih sorata u pokusu.

Znanstveno područje	Vrsta (rod)	Godina izlaženja	Broj ispit. sorata
Botanika	<i>Lagenaria</i>	(1964)	
	Paprika	(1957)	2
	Paprika	(1960)	
	Paprika	(1961)	
	Paprika	(1961)	
	Paprika	(1961)	14
	Paprika	(1967)	5+
	<i>Cucurbita</i>	(1972)	
	<i>Cucurbita</i>	(1975)	
	<i>Cucurbita</i>	(1975)	
	<i>Brassica oleracea</i>	(1961)	
<i>Brassica napus</i>	(1961)		
Fitopatologija	Grah	(1960)	
	Krastavci	(1984)	2
	Rajčica	(1946)	
Ishrana bilja	Salata	(1991)	2
Kemija	Mrkva	(1967)	2
	Mrkva	(1975)	1
	Špinat	(1983)	1
Oplemenjivanje bilja	Grašak	(1974)	5
	Grašak	(1975)	5
Prerada	Kupus	(1969)	5
	Kupus	(1969)	5
	Kukuruz šećerac	(1985)	2
Tehnologija	Celer	(1972)	10
	Grah mahunar	(1969)	3
	Grah mahunar	(1972)	3
	Grah mahunar	(1975)	18
	Grah mahunar	(1991)	6
	Grah mahunar	(1992)	4
	Grašak	(1966)	6
	Grašak	(1990)	4
	Krastavci	(1967)	1
	Krastavci	(1976)	6
	Mrkva	(1967)	19
	Mrkva	(1976)	1
	Mrkva	(1977)	15
	Mrkva	(1983)	7
	Špinat	(1974)	16

Pokusi su postavljani po različitim metodama: blok metoda sa slučajnim bloknim rasporedom, split blok metoda; različitim brojem ponavljanja (2 - 6), te su primjenjivani različiti obračunski postupci (Petersova formula modificirana prema Tavčaru). Analizirani radovi opisivali su pokuse koji su trajali od 1 do 4 godine, najčešće na pokusnim poljima ili laboratorijima Fakulteta poljoprivrednih znanosti (danas Agronomski fakultet, Sveučilišta u Zagrebu (30); Kotoriba (1); Jankolovica i Sv. Filip i Jakov (1), te dva pokusa u susjednoj Bosni i Hercegovini. Većina pokusa provedena je u polju, a samo mali broj u zaštićenom prostoru.

ZAKLJUČAK

Iz navedenog možemo zaključiti da je "Poljoprivredno znanstvena smotra" tijekom svog polustoljetnog izlaženja bila otvorena znanstvenicima za objavljivanje znanstvenih radova iz svih područja poljoprivrede.

Što se tiče povrtlarske proizvodnje radovi se pretežno odnose na unapređenje same tehnologije uzgoja povrća (različiti rokovi sjetve, prilagodba rokova sjetve i sklopa za mehaniziranu berbu), ali isto tako proučavana su i botanička svojstva povrtnih vrsta, kemijska svojstva, bolesti i štetnici povrtnih kultura, te načini i mogućnosti prerade, te kvaliteta prerađenih i konzerviranih namirnica. Bilo je gnojidbenih pokusa i radova iz područja oplemenjivanja bilja. Tijekom godina, sortiment povrća se donekle mijenjao, a sorte koje su bile u pokusima pretežno su introducirane u Republiku Hrvatsku, dok je mali broj sorata selekcioniran u nas.

Razvojem znanosti i tehnologije, osim "Poljoprivredne znanstvene smotre" pojavili su se i drugi znanstveni časopisi, pa je autorima pružena mogućnost za objavljivanje njihovih radova i u drugim publikacijama od kojih su neke specijalizirane za uže znanstveno područje. Tako su radovi iz genetike, oplemenjivanja i sjemenarstva povrća, ovdje slabo zastupljeni, objavljivani u časopisu "Sjemenarstvo".

BIBLIOGRAPHY OF PAPERS DEALING WITH VEGETABLE PRODUCTION PUBLISHED IN "POLJOPRIVREDNA ZNANSTVENA SMOTRA - AGRICULTURAE CONSPECTUS SCIENTIFICUS" FROM 1946 TO 1992.

SUMMARY

The aim of this paper is to give a complete bibliography of papers dealing with vegetable production published in "Poljoprivredna znanstvena smotra - Agriculturae Conspectus Scientificus" from 1946 to 1992. The comprehensive list of species and varieties used in published experiments is given.

Adrese autora - Author's address:
dipl. inž. Vesna Židovec
Povrtlarski centar Zagreb
Dr. Luje Naletilića 86
HR-10200 Zagreb

Primljeno - Received:
15. 12. 1996.